

**TEXNIKA YO'NALISHIDAGI TALABALARNING JAMOAVIY FAOLIYATI VA
PEDAGOGIK BOSHQARUVNING O'ZARO BOG'LIQLIGI**

Kuzibekov Sardor Komilovich

Guliston davlat universiteti

Oziq-ovqat texnologiyalari kafedrası dotsenti

Tuxtamishova Gulnoza Karshiboyevna

Guliston davlat universiteti

Oziq-ovqat texnologiyalari kafedrası dotsenti

Toshmurtodov Mirahmad Bahromjon o'g'li

Guliston davlat universiteti

Oziq-ovqat texnologiyalari kafedrası magistri

gtxtamishova@gmail.com

Anotatsiya

Ushbu maqolada texnika yo'nalishidagi talabalarning ijtimoiy-psixologik rivojlanishi, o'quv jamoalarining shakllanish bosqichlari va pedagogning bu jarayondagi o'рни tahlil qilinadi. Ta'lim jarayonida o'qituvchining asosiy vazifasi talabalarga mustaqil tanlov imkoniyatlarini yaratish, ularning texnik fikrlashini, ijodkorligini va ijtimoiy mas'uliyatini rivojlantirishdan iborat. Shuningdek, maqolada talabalarning yosh xususiyatlari, shaxslararo munosabatlar, raqobat, taqlid, hamkorlik va jamoaviy ruh kabi ijtimoiy-psixologik hodisalarning texnik ta'limdagi o'рни yoritilgan. Talabalar jamoasining rivojlanish bosqichlari tashkiliy, faoliyat va yetakchilik, hamda hamjihat jamoa bosqichlari pedagogik jihatdan tahlil qilinib, o'qituvchining yetakchi, yo'naltiruvchi va motivatsion roli ko'rsatib berilgan. Maqola texnika ta'limida samarali jamoaviy muhit yaratish, ijobiy motivatsiyani shakllantirish va talabalarning kasbiy shakllanishiga ko'maklashishning muhim nazariy-amaliy jihatlarini yoritadi.

Kalit so'zlar

texnika ta'limi, talabalar jamoasi, pedagogik rahbarlik, ijtimoiy-psixologik jarayonlar, motivatsiya, jamoaviy ruh, yetakchilik, shaxslararo munosabatlar, texnik fikrlash, kasbiy rivojlanish.

Pedagogning asosiy vazifasi texnika yo'nalishidagi talabalarga keng tanlov imkoniyatlarini ochib berishdan iborat bo'lib, bu soha yoshlarning hayotiy tajribasi cheklanganligi, bilimsizligi va texnika va innovatsiyalar madaniyatining to'liq boyligidan bexabarligi tufayli ko'pincha e'tibordan chetda qoladi. Bunday tanlov maydonini ochishda o'qituvchi har bir tanlov bo'yicha o'z mulohazalarini yashirmasligi kerak va haqiqatda yashira olmaydi. Biroq, har doim talabaning mustaqil qaror qabul

qilish huquqini saqlab qolgan holda, bu hukmlarning haddan tashqari aniq va yo'naltiruvchi ifodalaridan qochish kerak. Aks holda, talaba o'z qarorlarining har qanday oqibatlari uchun javobgarlikdan xalos bo'ladi va javobgarlikni o'qituvchiga yuklaydi. Masalan, texnika loyihalarida muhandislik yo'nalishlarini tanlashda (masalan, mexanika, elektronika yoki dasturiy ta'minot) o'qituvchi talabaga turli variantlarning afzalliklarini izohlab bersa-da, yakuniy qarorni talabaga qoldirishi lozim.

Ta'limning yana bir muhim vazifasi texnika yo'nalishidagi talabalarning individual turmush tarzi, faoliyat uslubi va muloqot uslubini shakllantirishga yordam berishdir. Bunga erishish uchun o'qituvchilar ma'lum psixodiagnostika ko'nikmalari va usullariga ega bo'lishlari, shuningdek, talabalarni o'z-o'zini anglash texnikasi bilan jihozlashlari kerak. Talabalarning ijtimoiy mavqei, yoshi, asosiy mashg'ulotining xususiyati (masalan, laboratoriya ishlarida yoki texnik loyihalarda ishtirok etish) bilan belgilanadigan psixologik va psixofiziologik xususiyatlarini bilish juda muhimdir. Bu, ayniqsa, texnika talabalarida stressli loyiha muddatlari yoki murakkab hisob-kitoblarda namoyon bo'ladigan kognitiv yuklamalarni hisobga olishda zarur.

O'qituvchilar ko'pincha texnika yo'nalishidagi talabalarga ma'ruzalarni tinglaydigan, darsliklarni o'qiydigan, texnik topshiriqlarni bajaradigan va kerak bo'lganda imtihonlarda bu bilimlarni (masalan, muhandislik hisoblari yoki dasturlash kodlarini) namoyish etadigan ma'lumotni qayta ishlash qurilmalari sifatida qarashadi. Bu ba'zan talabalar oddiygina bajara olmaydigan shaxsiy va noo'rin talablarga olib keladi, masalan, doimiy innovatsion g'oyalar talab qilish yoki texnik muammolarni tezda hal qilishni kutish.

Baholash va baholash davrlarida bu bosimlar ayniqsa kuchli ekanligini yodda tutishlari kerak, chunki texnika yo'nalishida loyiha himoyalari yoki laboratoriya natijalari baholashda xatoliklar katta oqibatlarga olib kelishi mumkin. Ammo aynan shu yerda eng jiddiy pedagogik xatolardan biri tez-tez sodir bo'ladi: o'qituvchi talabaning texnik bilim olish jarayoniga salbiy bahoni butun talabaga beradi, yuz ifodalari, imo-ishoralar va hatto og'zaki ravishda ularning aqlsizligi, dangasaligi, mas'uliyatsizligi va hokazo deb baholaydi. Talabalarni salbiy his-tuyg'ularni boshdan kechirishga majburlash orqali o'qituvchi ularning jismoniy holati va sog'lig'iga bevosita ta'sir qiladi, masalan, doimiy stress texnika talabalarida motivatsiyani pasaytirib, ijodiy fikrlashni susaytirishi mumkin.

O'qituvchining texnika yo'nalishidagi talabaga ijtimoiy yetuk shaxs sifatida munosabati, aksincha, marrani ko'taradi, yangi ufqlarni ochadi, bu bilan shaxsiy rivojlanish imkoniyatlarini cheklab qo'ymaydi, balki o'z e'tiqodi va ichki qo'llab-quvvatlashi bilan mustahkamlaydi. Masalan, talabaning texnik loyihasidagi xatolarini konstruktiv tahlil qilish orqali, o'qituvchi talabaga o'sish imkoniyatini beradi va kelajakdagi muhandislik faoliyatida mustaqillikni oshiradi.

O'smirlikning eng muhim xususiyati (shu jumladan kech o'smirlik) - bu shaxsning o'ziga xosligi, o'ziga xosligi, o'z-o'zini anglashning rivojlanishi va "o'zini o'zi imidji" ni shakllantirish, bu o'z aro bog'liq uchta komponentni o'z ichiga oladi: kognitiv (texnik bilim va muammo hal qilish ko'nikmalari), hissiy (texnika loyihalaridagi muvaffaqiyat va muvaffaqiyatsizliklarga emotsional munosabat) va xulq-atvor (texnik jamoaviy ishlarda muloqot va hamkorlik uslublari). Texnika yo'nalishida bu komponentlar talabalarining innovatsion loyihalarda o'ziga xos yondashuvlarini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi.

Muvaffaqiyatga bo'lgan ehtiyoj har bir texnika yo'nalishi talabasi uchun muhim ichki turtkidir. Agar bu ehtiyoj talabaning o'quv yoki ilmiy-texnik izlanishlari orqali qondirilmasa, u tabiiy ravishda hayotning boshqa yo'nalishlariga — sport, biznes, ijtimoiy faoliyat yoki shaxsiy munosabatlarga o'tadi. Shu sababli, o'qituvchi va murabbiylar talabaning texnik ijodkorlik, loyihalash, amaliy tajriba va tadqiqot ishlari orqali o'zini namoyon etish imkoniyatlarini yaratib berishlari zarur. Aks holda, talaba o'zini kasbiy jihatdan tasdiqlay olmaslik hissini boshdan kechiradi, bu esa uning motivatsiyasi, ruhiy holati va o'qishga munosabatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Texnika ta'limida o'qituvchi talabani ilmiy-texnik faoliyat natijalarini baholaydigan birinchi mutaxassisdir. Shu bois, o'qituvchining bergan bahosi va fikri talabaning o'z-o'zini qadrlash darajasiga, o'z kuchiga ishonchiga bevosita ta'sir qiladi. Nohaq yoki e'tiborsiz baholash talabaning texnik fanlarga bo'lgan ishtiyoqini so'ndirishi, uni boshqa sohalarda o'zini tasdiqlashga undashi mumkin.

Shuning uchun o'qituvchi har bir talabada ijobiy motivatsiyani shakllantirishi, ularning muvaffaqiyatga erishish ehtiyojini o'quv va ilmiy faoliyat orqali qondirishga yo'naltirishi kerak. Masalan, talabalarga texnik loyihalar, innovatsion g'oyalar yoki ishlab chiqarish bilan bog'liq tadqiqotlar orqali o'zini ko'rsatish imkoniyatini berish foydalidir.

Talabaning o'z muhitida ya'ni akademik guruhda va texnik jamoalarda qulay o'rin egallashi uning shaxsiy va kasbiy rivojlanishiga yordam beradi. O'qituvchi bu jarayonda muvofiqlashtiruvchi rolni bajarib, talabani guruh ichida ijobiy mavqega ega bo'lishiga ko'maklashishi zarur. Bu talabaning o'z-o'zini hurmat qilishini oshiradi, psixologik muvozanatini mustahkamlaydi va kasbiy faolligini rag'batlantiradi.

Texnika yo'nalishidagi talabalarining o'quv jamoasida shaxslararo (hissiy va kasbiy) munosabatlar shakllanadi. Guruh ichida texnik rollar taqsimlanadi, yetakchilar ajralib chiqadi, jamoaviy loyihalarda hamkorlik muhiti rivojlanadi. Ushbu jarayonlar talabaning kasbiy shakllanishi, texnik fikrlash va jamoaviy ishlash ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim o'rin tutadi.

Shu bois, o'qituvchi texnik jamoalardagi ijtimoiy-psixologik jarayonlarni tushunishi, ularning rivojlanishiga ijobiy pedagogik ta'sir ko'rsatishi kerak. O'qituvchining shaxsiy xususiyatlari xarakteri, rahbarlik uslubi, muloqot madaniyati

talaba jamoasining ichki muhitiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Ijobiy, adolatli va innovatsion yondashuvli o'qituvchi talabalarning ijodiy fikrlashi va texnik tafakkurining uyg'un rivojlanishiga yordam beradi.

Texnika yo'nalishidagi talabalar guruhlarining yosh jihatdan nisbatan bir xil bo'lishi (odatda farq 5 yildan oshmaydi) ularning psixologik xususiyatlari, qiziqishlari va kasbiy maqsadlarida muayyan o'xshashlikni ta'minlaydi. Bu esa texnik jamoalarda o'zaro tushunishni osonlashtirib, guruhning uyg'un rivojlanishiga zamin yaratadi.

Texnika ta'limidagi talabalar guruhlarida odatda o'z-o'zini boshqarish tizimi asosida faoliyat yuritadi. Guruhda rasmiy yetakchilar (starosta, loyihalar koordinatori) va norasmiy yetakchilar (amaliy mashg'ulotlarda faol, ijodkor talabalar) mavjud bo'ladi. Shu bilan birga, ular o'qituvchi va ustozlarning rahbarlik va pedagogik ta'siri ostida rivojlanadi.

Talabalar jamoasida "umumiy kayfiyat", "guruh ruhiyati" kabi ijtimoiy-psixologik hodisalar yuzaga keladi. Masalan, texnik loyihalarda muvaffaqiyat, sinov ishlarining natijalari, tanlov yoki fan olimpiadalaridagi ishtirok guruh kayfiyatini ko'taradi yoki pasaytiradi. Optimistik ruh, o'zaro yordam, raqobat va mas'uliyat tuyg'usi jamoaning faoliyat samaradorligiga bevosita ta'sir qiladi.

Texnika yo'nalishidagi talabalar orasida raqobat va taqlid hodisalari tabiiy tarzda namoyon bo'ladi talabalar o'zaro texnik g'oyalar, modellar yoki loyihalar orqali bellashadilar, bir-birlarining muvaffaqiyatidan o'rnak oladilar. Bu sog'lom raqobat ijodkorlikni va kasbiy o'sishni rag'batlantiradi.

Talabalar guruhi o'z rivojlanishida bir necha bosqichlardan o'tadi va turli darajadagi ijtimoiy-psixologik holatlarni namoyon etadi:

Assotsiatsiya bu davrda talabalar orasidagi aloqalar asosan shaxsiy qiziqishlar va do'stlikka asoslanadi. Guruh hali kasbiy jihatdan birlashmagan bo'ladi.

Kooperatsiya bu bosqichda talabalar amaliy mashg'ulotlar, laboratoriya ishlari, kurs loyihalari yoki ishlab chiqarish amaliyoti kabi umumiy maqsadli faoliyatlarda birlashadi. Munosabatlar ishbilarmonlik xarakteriga ega bo'lib, aniq texnik vazifalarni bajarishga yo'naltiriladi.

Korporatsiya bu holatda guruh ichki birlikni mustahkamlagan bo'ladi, biroq ayrim hollarda bu birlik tashqi guruhlar bilan raqobatni kuchaytirishi yoki "guruh egoizmi"ni yuzaga keltirishi mumkin.

Jamoa bu bosqichda guruh a'zolari umumiy ijtimoiy foydali va texnik ijodiy maqsadlar bilan birlashadi, o'z faoliyatini o'qituvchi, rahbar va ishlab chiqarish jarayonlari bilan uyg'un olib boradi. Bunday jamoa o'zini o'zi boshqaruvchi, mas'uliyatli va ijodkor talabalar birlashmasiga aylanadi.

Texnika ta'limidagi har bir o'quv guruhi ijtimoiy-psixologik organizm sifatida o'ziga xosdir. Bir guruh uchun samarali bo'lgan metodlar boshqasiga to'g'ri kelmasligi

mumkin. Shuning uchun o'qituvchi va murabbiylar har bir jamoaning o'ziga xos psixologik tuzilmasini o'rganib, unga mos pedagogik yondashuvni tanlashi zarur.

Jamoaning rivojlanish bosqichlari:

1. Tashkiliy bosqich. Bu davrda texnika yo'nalishidagi birinchi kurs talabalari hali haqiqiy jamoa darajasiga yetmagan bo'ladi. Ular turli maktablar, viloyatlar va tajriba darajalaridan kelgan bo'lib, yangi muhitga moslashish jarayonini boshdan kechiradi.

O'qituvchi bu bosqichda tashkilotchi rolini bajaradi mashg'ulotlar jarayonida intizomni, mehnat madaniyatini va texnik xavfsizlik qoidalarini o'rgatadi. Shu bilan birga, u talabalarni kuzatib, har birining xarakteri, texnik qobiliyatlari va jamoaviy ishlash ko'nikmalarini o'rganadi.

2. Faoliyat va yetakchilik bosqichi. Bu bosqichda guruhda tabiiy yetakchilar texnik loyihalarda faol, tashabbuskor talabalar ajralib chiqadi. Endi talabalarning o'zaro talabchanligi, mas'uliyat hissi ortadi. O'qituvchi bu jarayonda sotsiometrik tahlil usullaridan foydalanib, jamoaning ichki ijtimoiy munosabatlarini kuzatadi va zarurat bo'lganda muvozanatni tiklaydi. Yetakchi talabalarni rag'batlantirish, ularni boshqalarga namuna sifatida ko'rsatish bu bosqichda muhim ahamiyat kasb etadi.

3. Hamjihat jamoa bosqichi. Bu bosqichda texnik jamoa barqaror, o'zini o'zi boshqaruvchi tizimga aylanadi. Talabalar o'zaro ishonch asosida ishlaydi, har kim o'z roli va mas'uliyatini anglaydi. O'qituvchi bu paytda yo'naltiruvchi, maslahat beruvchi va motivatsion yetakchi sifatida faoliyat yuritadi.

Texnika yo'nalishidagi o'qituvchi o'z talabalar guruhining ijtimoiy-psixologik tuzilmasini chuqur tushunishi, jamoaviy ruhni shakllantirish orqali ularning kasbiy yetuklikka erishishiga yordam berishi kerak. Shuni unutmaslik kerakki, haqiqiy jamoa bir kunda shakllanmaydi u bosqichma-bosqich, murakkab pedagogik va psixologik jarayonlar orqali rivojlanadi.

Texnika yo'nalishidagi ta'lim jarayonida o'qituvchining roli nafaqat bilim beruvchi, balki shaxsiyatni shakllantiruvchi, jamoaviy ruhni rivojlantiruvchi va psixologik muvozanatni ta'minlovchi omil sifatida namoyon bo'ladi. Pedagog har bir talabaning individual xususiyatlarini, ularning yosh, ijtimoiy va psixofiziologik jihatlarini inobatga olgan holda, o'qitish usullarini moslashtirishi zarur. Bu jarayonda o'qituvchining adolatli bahosi, qo'llab-quvvatlovchi munosabati va konstruktiv fikri talabalarda motivatsiyani, ijodkorlikni hamda texnik tafakkurni rivojlantiradi.

Shuningdek, texnika yo'nalishidagi talabalarning jamoaviy faoliyati, o'zaro raqobat va hamkorlik muhiti ularning kasbiy shakllanishi va shaxsiy rivojlanishida muhim o'rin tutadi. O'qituvchi bu jarayonni boshqaruvchi, muvofiqlashtiruvchi va ruhlantiruvchi sifatida jamoaning ijtimoiy-psixologik muhitiga ijobiy ta'sir ko'rsatishi kerak. Natijada, bunday yondashuv texnik tafakkuri rivojlangan, mas'uliyatli, mustaqil fikrlaydigan va jamiyat uchun foydali muhandis kadrlarni tarbiyalashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

- 1.O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 7-martdagi “Ta’lim sifatini oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi Qarori.
- 2.O‘zbekiston Respublikasi “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonun, 2021.
- 3.UNESCO. *Education: The Hidden Treasure*. Report of the International Commission on Education in the Twenty-first Century, Paris, 1997.
- 4.Fromm, E. *The Sane Society*. New York: Rinehart, 1955.
- 5.Hasanov I., Nazarova M. *Innovatsion ta’lim texnologiyalari*. Toshkent: Innovatsiya, 2021.
- 6.Nurmukhamedov, A. A., Jankorazov, A. M., Khazratkulov, J. Z., & Tashmurotov, A. N. (2023). Methods of improving the frying process in the production of vegetable oils.
7. Sattorov, K. K., Hamdamov, M. B., & Tashmurotov, A. N. (2021). Selection and research of new modifications of stationary promoted nickel-copper-aluminum catalysts. *ACADEMICIA: AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY RESEARCH JOURNAL*, 11(1), 438-447.
- 8.Tukhtamisheva, G. K., Sattarov, K. K., & Nuriddinov, B. R. (2023, June). Post-harvest processing of wheat grain. In *American Institute of Physics Conference Series* (Vol. 2789, No. 1, p. 030009).
9. Suvanova, F., Qobilova, N., & Tuxtamishova, G. (2023). Improvement of solvent recovery technology in oil extraction production. *Science and innovation*, 2(A1), 209-212.
10. Tukhtamishov, S., Xudayberdiyev, R., & Tukhtamishova, G. (2023). MECHANIZED APPARATUS FOR CUTTING MELON FRUIT INTO ANNULAR SLICES. *Science and innovation*, 2(A1), 252-255.
- 11.Turabekova, D. (2024). ANALYSIS OF THE SPREAD OF MICROBIOLOGICAL DISEASES ON GRAPE PLANTS IN THE SYRDARYA REGION. *Universal xalqaro ilmiy jurnal*, 1(7), 21-27.
12. 5.Solijonov, G., Uzaydullaev, A., Kuzibekov, S., & Jankorazov, A. (2023). The role of standardization in the industry and the analytical methods of product certification. *Science and innovation*, 2(A3), 144-149.